

Asia: VN/5137/2022-OM-229

Ehdotus uudeksi valmiuslaiksi; työryhmän mietintö

1 luku. Yleiset säännökset

1 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Keskustan eduskuntaryhmä kiittää oikeusministeriötä mahdollisuudesta antaa lausunto valmiuslain uudistamisen mietinnöstä.

Uudistuksen tavoitteena on säätää perustuslain mukainen, ajantasainen ja operatiivisesti käyttökelpoinen valmiuslaki, joka vahvistaisi varautumista, tiukentaisi poikkeusolojen edellytyksiä sekä päivittäisi valmiuslain nykyisiä hybridi-, kyber- ja muita laajamittaisia uhkia. Kysymys on siitä, kuinka hyvin yhteiskuntamme kykenee kestävänsä kriisit, joihin emme voi aina varautua, mutta joihin meidän on kuitenkin kyettävä vastaamaan.

Keskustan eduskuntaryhmän mielestä valmiuslaki on päivitettävä varautumaan ja vastaamaan suomalaiseen yhteiskuntaan kohdistuvia erilaisia uhkia ja kriisitilanteita. Laajassa merkityksessä kysymys on kriisien hallinnasta, kriisinjohtamisen kokonaisuudesta ja uudesta ajattelutavasta, jossa varautuminen ei ole enää yksittäisten viranomaisten tehtävä, vaan yhteinen kansallinen vastuu, jolle uusi valmiuslaki antaa perustan.

Valmiuslain uudistukselle on asetettu tavoitteeksi säätää se tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Sen ohessa joudutaan päivittämään samanaikaisesti jopa kymmeniä muita lakeja, jotta valmiuslaissa asetettuja tavoitteita voitaisiin toimeenpanna. Se vaatii, että eri viranomaisten toimivaltuudet on rajattava tarkasti, on otettava huomioon EU-oikeuden asettamat reunaehdot sekä on täsmennettävä asetuksenantovaltuuksia.

Lainvalmistelun jatkotyössä on kuunneltava tarkasti lausunnonantajien näkemyksiä, jotta eduskunnalle annettavassa hallituksen esityksessä yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittiset

viranomaiset olisivat huomioituina kattavasti. Työryhmän mietinnöstä puuttuu ainakin tuomioistuimet, jotka Keskustan eduskuntaryhmän mielestä pitäisi lisätä.

Keskustan eduskuntaryhmä tähdentää, että valmiuslaki voi alkaa toimia vasta, kun kaikki lainsäädäntötyö on tehty. Käytännössä se koskee kaikkia ministeriöitä vieden aikaa useita vuosia. Silloin on tärkeää, että hallitus turvaa hyvissä ajoin ministeriöiden lainsäädäntötyöhön riittävät ja asiantuntevat voimavarat ilman, että samalla muu lainsäädäntötyö joutuisi ongelmiin liian pienten voimavarojen vuoksi.

Keskustan eduskuntaryhmä pitää tärkeänä, että valmiuslain tarkoittamissa poikkeusoloissa eduskunnan roolia hylätä, rajata tai lyhentää valtioneuvoston antamia asetuksia vahvistetaan nykyisestä. On vältettävä tilannetta, jossa yksi ministeriö määritteli perusoikeuksia rajoittavien asetusten välttämättömyydestä, sisällöstä ja voimassaoloajasta.

Valmiuslain uudistaminen asettaisi viranomaisten lisäksi velvoitteita myös kunnille, hyvinvointialueille sekä yhteiskunnan toimivuuden kannalta kriittisen infran yksityisen sektorin toimijoille. Lukuisten lainsäädäntöpäivitysten lisäksi tarvitaan muun muassa ohjeistuksia, koulutusta, harjoituksia ja toimintatapojen muutoksia. Valmiuslain uudistus toimeenpanoineen on poikkeuksellisen vaativa, joka joudutaan tekemään normaalin virkatyön ohessa. Siksi myös sujuvaan toimeenpanoon on varattava riittävät voimavarat.

Työryhmän mietinnössä ei ole arvioitu, millaisia kustannuksia huomattavan suuriksi ja laajoiksi luonnehditut veloitteet aiheuttaisivat ja kuinka ne rahoitettaisiin. Siksi erityisesti kuntien, hyvinvointialueiden ja kriittisestä infrasta huolehtivien yksityisen sektorin toimijoiden kannalta on tehtävä vaikutusarviot kattavasti ja huolellisesti. Se edistäisi hyvän lainsäädännön aikaansaamista sekä uudistuksen onnistunutta toimeenpanoa.

2 luku. Varautumisvelvollisuus

Yleisen varautumisvelvollisuuden organisatorista soveltamisalaa (6 §:n 1 mom.) koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

Yleisen varautumisvelvollisuuden aineellista sisältöä (6-8 §) koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

Muut 2 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

3. luku Poikkeusoloista ja lisätoimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen

Poikkeusolojen edellytyksiä (11 §, vrt. nyk. poikkeusolojen määritelmä) koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

Poikkeusolojen alkamista ja päättymistä koskevaa päätöksentekoa (12 ja 21 §) koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

Lisätoimivaltuuksien käyttöönottonettelyä (13-20 §) koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

Valtioneuvoston erityisiä seurantavelvollisuuksia (22 ja 23 §) koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

4 luku. Poikkeusolojen hallinnan ohjaus ja hallinnon erityisjärjestelyt

4 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

5 luku. Lisätoimivaltuuksien käyttöperiaatteet ja soveltamista koskevat yleiset säännökset

5 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

6 luku. Hallinnon järjestäminen ja valtion taloudenhoito

6 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

7 luku. Työvoiman saatavuuden turvaaminen

7 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

8 luku. Työvelvollisuus

8 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

9 luku. Sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaaminen

9 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

10 luku. Liikkumisen ja oleskelun rajoittaminen sekä väestön siirtäminen

10 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

11 luku. Otto-oikeudet ja palvelujen suorittamisvelvollisuus

11 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

12 luku. Väestön välttämättömän toimeentulon turvaaminen ja sosiaaliturvan muutokset

12 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

13 luku. Välttämättömien hyödykkeiden ja palvelujen saatavuuden turvaaminen

13 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

14 luku. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutuksen turvaaminen

14 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

15 luku. Asumisen järjestäminen

15 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

16 luku. Rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusmarkkinoiden turvaaminen

16 luvun (pl. 110 §) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

110 §:n 1 momentin 1 kohtaa (vientikielto) koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

110 §:n 1 momentin 2 kohtaa (tuontikielto) koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

110 §:n 1 momentin 3 kohtaa (tiettyjen taloudellisten toimien kielto) koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

110 §:n 1 momentin 4 kohtaa (kotiuttamisvelvollisuus) koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

110 §:n 2-5 momenttia koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

17 luku. Energia-, vesi- ja jätehuollon turvaaminen

17 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

18 luku. Välttämättömien viestintä- ja postipalveluiden turvaaminen

18 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

19 luku. Ruoantuotannon turvaaminen

19 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

20 luku. Välttämättömän rakentamisen turvaaminen

20 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

III osaa koskevat yleiset kysymykset

Toimivaltuusosan rakennetta ja toimivaltuuksien sääntelytapaa koskevat yleiset huomiot:

ks. kohta 1.

Mahdolliset muut koko toimivaltuusosaa koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

21 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

21 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

22 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat erityiset säännökset

22 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

23 luku. Korvaukset

23 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

24 luku ja rikoslain muuttamista koskeva lakiehdotus. Rangaistussäännökset

Valmiuslain 24 luvun ja rikoslain muuttamista koskevan lakiehdotuksen (2. lakiehdotus) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

25 luku. Muutoksenhaku

25 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

HE-luonnoksen yleisperustelut

Vaikutusten arviointia koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

Säätämisyjärjestysperusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

Muut HE-luonnoksen perusteluja koskevat huomiot:

ks. kohta 1.

Työryhmän mietintö

Uudistuksen tarpeellisuutta ja sen keskeisiä ratkaisuja koskevat yleiset kannanotot:

Keskustan eduskuntaryhmä kiittää oikeusministeriötä mahdollisuudesta antaa lausunto valmiuslain uudistamisen mietinnöstä.

Uudistuksen tavoitteena on säätää perustuslain mukainen, ajantasainen ja operatiivisesti käyttökelpoinen valmiuslaki, joka vahvistaisi varautumista, tiukentaisi poikkeusolojen edellytyksiä sekä päivittäisi valmiuslain nykyisiä hybridi-, kyber- ja muita laajamittaisia uhkia. Kysymys on siitä, kuinka hyvin yhteiskuntamme kykenee kestämään kriisit, joihin emme voi aina varautua, mutta joihin meidän on kuitenkin kyettävä vastaamaan.

Keskustan eduskuntaryhmän mielestä valmiuslaki on päivitettävä varautumaan ja vastaamaan suomalaiseen yhteiskuntaan kohdistuvia erilaisia uhkia ja kriisitilanteita. Laajassa merkityksessä kysymys on kriisien hallinnasta, kriisinjohtamisen kokonaisuudesta ja uudesta ajattelutavasta, jossa varautuminen ei ole enää yksittäisten viranomaisten tehtävä, vaan yhteinen kansallinen vastuu, jolle uusi valmiuslaki antaa perustan.

Valmiuslain uudistukselle on asetettu tavoitteeksi säätää se tavallisessa lainsäätämisyksessä. Sen ohessa joudutaan päivittämään samanaikaisesti jopa kymmeniä muita lakeja, jotta valmiuslaissa asetettuja tavoitteita voitaisiin toimeenpanna. Se vaatii, että eri viranomaisten toimivaltuudet on rajattava tarkasti, on otettava huomioon EU-oikeuden asettamat reunaehdot sekä on täsmennettävä asetuksenantovaltuuksia.

Lainvalmistelun jatkotyössä on kuunneltava tarkasti lausunnonantajien näkemyksiä, jotta eduskunnalle annettavassa hallituksen esityksessä yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittiset viranomaiset olisivat huomioituina kattavasti. Työryhmän mietinnöstä puuttuu ainakin tuomioistuimet, jotka Keskustan eduskuntaryhmän mielestä pitäisi lisätä.

Keskustan eduskuntaryhmä tähdentää, että valmiuslaki voi alkaa toimia vasta, kun kaikki lainsäädäntötyö on tehty. Käytännössä se koskee kaikkia ministeriöitä vieden aikaa useita vuosia. Silloin on tärkeää, että hallitus turvaa hyvissä ajoin ministeriöiden lainsäädäntötyöhön riittävät ja asiantuntevat voimavarat ilman, että samalla muu lainsäädäntötyö joutuisi ongelmiin liian pienten voimavarojen vuoksi.

Keskustan eduskuntaryhmä pitää tärkeänä, että valmiuslain tarkoittamissa poikkeusoloissa eduskunnan roolia hylätä, rajata tai lyhentää valtioneuvoston antamia asetuksia vahvistetaan nykyisestä. On vältettävä tilannetta, jossa yksi ministeriö määritteli perusoikeuksia rajoittavien asetusten välttämättömyydestä, sisällöstä ja voimassaoloajasta.

Valmiuslain uudistaminen asettaisi viranomaisten lisäksi velvoitteita myös kunnille, hyvinvointialueille sekä yhteiskunnan toimivuuden kannalta kriittisen infran yksityisen sektorin toimijoille. Lukuisten lainsäädäntöpäivitysten lisäksi tarvitaan muun muassa ohjeistuksia, koulutusta, harjoituksia ja toimintatapojen muutoksia. Valmiuslain uudistus toimeenpanoineen on poikkeuksellisen vaativa, joka joudutaan tekemään normaalin virkatyön ohessa. Siksi myös sujuvaan toimeenpanoon on varattava riittävät voimavarat.

Työryhmän mietinnössä ei ole arvioitu, millaisia kustannuksia huomattavan suuriksi ja laajoiksi luonnehditut velvoitteet aiheuttaisivat ja kuinka ne rahoitettaisiin. Siksi erityisesti kuntien, hyvinvointialueiden ja kriittisestä infrasta huolehtivien yksityisen sektorin toimijoiden kannalta on tehtävä vaikutusarviot kattavasti ja huolellisesti. Se edistäisi hyvän lainsäädännön aikaansaamista sekä uudistuksen onnistunutta toimeenpanoa.

Muut työryhmän mietintöä koskevat yleiset huomiot:

ks. edellinen kohta.

Vimpari Anna-Mari
Keskustan eduskuntaryhmä